

Informaatiotutkimuksen päivät 2012

1. - 2. marraskuuta, Åbo Akademi, Turku

ABSTRAKTI

Maisa Korhonen

Ketkä luovat suomalaisen talouskeskustelun agendan: Tärkeimpien suomalaisten talousmedioiden lähdekäytäntö

Yhteystiedot: Maisa Korhonen, Helsingin kaupunginkirjasto, maisa.korhonen@hel.fi

Talousasioiden ja taloustiedon merkitys vaikuttaa kasvaneen viime aikoina. Hurmerannan (2009, 6) mukaan talouden on jopa väitetty ohittaneen politiikan, joka on demokraattisen yhteiskunnan peruspilareita. Samansuuntaisia arvioita on esittänyt poliittista hallintaa 1990-luvun talouskriisissä tutkinut Kantola: taloudenhoitoon liittyvät kriisit ovat ottaneet vahvan aseman poliittisessa hallinnassa (Kantola, 2002, 292, 295).

Taloustiedon lisäksi puhutaan myös *tietopohjaisesta kapitalismista*, jota on kutsuttu myös *informationaaliseksi* tai *jälkiteolliseksi kapitalismiksi* ja *tietotaloudeksi*. Tiedosta on tullut keskeinen tuotantovoima ja tiedon hyödyntämisestä keskeinen osa liiketoimintaa. Erityisesti markkinatieto on yksi yrityksen suunnittelun ja päätöksenteon tärkeimmistä resursseista sekä tärkeä kilpailukeino (Vaarnas, Virtanen & Hirvenheimo, 2005, 5, 26). Talouskysymykset vaikuttavat ylipäättään muuttuneen yhä tärkeämmiksi yhteiskunnallisiksi asioiksi. Tästä herääkin kysymys, kenen luomaa taloustietoa talousmedioissamme välitetään.

Tietolähde tuo uutiseen tietosisältöä ja luo talouskeskustelun agenda

Talousmedioiden perustyötä on tuottaa ajankohtaisia uutisia ja juttuja. Ne perustuvat aina jonkin lähteen tietoihin. Journalistisen tiedonhankinnan lähteet on perinteisesti jaettu kolmeen luokkaan

(Kuutti, 2008, 73): dokumenttilähteeseen, henkilölähteeseen ja (toimittajan) havainnointiin.

Henkilölähteen on todettu olevan mediassa yleisin lähdetyyppi. Media valitsee tietolähteensä itse ja näin ollen sillä on valta antaa valitsemalleen tietolähteelle ja tiedolle julkisuustilaa.

Tiedon laji	Edut	Haitat
dokumentti	virallisuus, säilyvyys, tietojen ei-journalistinen käyttötarkoitus	puutteellisuus, tarkoitushakuisuus, muodollisuus, sisällön rajaukset
henkilölähde	usein ainoa lähde tiedoille, dokumenttien löytäminen, tietojen tulkitseminen	motivaatio kertomiselle tai salaamiselle, muistitiedon rajallisuus, virheelliset tulkinnat
havainnointi	omakohtaisuus, yksityiskohtaiset ja mehukkaat kuvaukset	ennakko-odotusten ohjaileva vaikutus, virheelliset tulkinnat ja yleistyksiset, keskittyminen epäolennaisuuksiin

Taulukko 1. Lähdetyyppien edut ja haitat Kuutin (2008, 73) mukaan.

Tutkimustani varten tutkin talousalan ammattilaisten mielestä tärkeimpien suomalaisten talousmedioiden (Hurmeranta, 2009, 45), Kauppalehden, kauppalehti.fi:n sekä Helsingin Sanomien taloussivujen lähdekäytäntöä.

Joukkoviestinnän tutkimuksen *agenda setting* -teorian mukaan media vaikuttaa siihen, *mistä* ihmiset puhuvat. Tämän teorian mukaan media ei määrää *millä tavalla* ihmiset ajattelevat joistakin asioista, mutta se vaikuttaa siihen, *mistä asioista* ylipäätään ajatellaan jotain (Nieminen, Pantti, 2004, 164). Agendavaikutuksella tarkoitetaan siis joukkoviestinnän kykyä vaikuttaa yleisönsä eri asioita koskevaan tietoisuuden tasoon.

Tällä tutkimuksella pyrittiin selvittämään kuka, mikä, ketkä ja mitkä pääsevät ääneen tärkeimmissä talousmedioissamme ja ketkä asettavat talouskeskustelun agendan: toisin sanoen ketkä pääsevät vaikuttamaan siihen, *mistä* me talousasioista keskustellessamme puhumme.

Tutkittavana Kauppalehden, kauppalehti.fi:n ja Helsingin Sanomien taloussivujen lähteet

Jokaisen kolmen talusmedian lähteitä tutkittiin kvantitatiivisin menetelmin kolmessa viikon jaksossa kevättalvella ja keväällä 2010. Tutkimusmenetelmänä käytettiin määrällistä sisällönerittelyä.

Tutkittujen talousmedioiden uutisten ja juttujen lähteet kirjattiin ylös, luokiteltiin yhdeksään eri luokkaan sekä niiden alaluokkiin taulukkoon, jonka pohjana toimi Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta -tutkimuksessa (Suikkanen, Saloniemi & Holma, 2008, 26) käytetty jaottelu. Talouden alaluokan lähteitä tarkasteltiin lähemmin. Kolmen tutkitun talousmedian lähdekäytäntöä vertailtiin keskenään ja tuloksia verrattiin myös Ylen sekä Suomen Tietotoimiston uutisten lähdekäytäntöön.

Tutkimusaineisto koostui 1408 talousjournalistisesta jutusta ja uutisesta, joissa oli yhteensä 1877 lähdemainintaa.

Pääloukka	Alaluokka
I Ulkovallat	1. Ulkovallat: vieraat valtiot ja niiden valtiokoneistot ja poliittisen järjestelmän vakiintuneet osat, ylikansalliset järjestöt ja elimet

II Suomen valtio	2. Valtiojohto, puoluelaitos 3. Julkishallinto 4. Poliisihallinto, rajavartiolaitos 5. Oikeusistuinlaitos 6. Puolustushallinto
III Tutkimus	7. Yliopistot ja korkeakoulut., tieteenharjoittajat, vapaat asiantuntijat 8. Taloudelliset tutkimuslaitokset, tutkimusyrietykset, kaupallinen ja markkinatutkimus, luottoluokituslaitokset
IV Talous	9. Yritykset 10. Elinkeinoelämän järjestöt 11. Työnantaja- ja toimialaliitot 12. Palkansaaja- ja työntekijäjärjestöt, ammattiyhdistysliike 13. Maa- ja metsätalous (maanviljelijät, maatalouden etujärjestöt)
V Kansalaistoiminta	14. Kansalaisjärjestöt ja järjestäytyneet kansalaisliikkeet
VI Vietteet	16. Urheilijat, urheilujärjestöt 17. Taide, kulttuuri 18. Viihde- ja muotiteollisuus
VII Yksityishenkilöt	19. Henkilöt ilman nimettyä taustaryhmää
VIII Muut	20. Kirkollinen tai uskonnollinen yhteisö 21. Tiedotusväline 22. Media itse 23. Muu tai epäselvä lähde
IX Ei mainittua lähdettä	24. Jutussa ei ole mainittua lähdettä

Taulukko 2. Lähteiden luokittelu, jonka pohjana on käytetty Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2008 -tutkimuksessa (Suikkanen, Saloniemi & Holma, 2008, 26) käytettyä jaottelua. Pääluokka IX on lisätty taulukkoon, jotta niiden juttujen määrä, joissa ei ole lähdemainintaa, saatiin selville.

Tutkimustulos: jutuissa vähän lähteitä ja lähdemaininta puuttui 15 prosentista

Tutkituissa jutuissa oli keskimäärin 1.33 lähdettä. Yli 15 prosentissa jutuista lähdettä ei ollut mainittu lainkaan. Lähes viidesosassa jutuista lähde oli jätetty mainitsematta tai jäi lukijalle epäselväksi. Näiden tulosten perusteella todettiin, että tutkittujen talousmedioiden lähdekäytäntö oli kaiken kaikkiaan melko heikko.

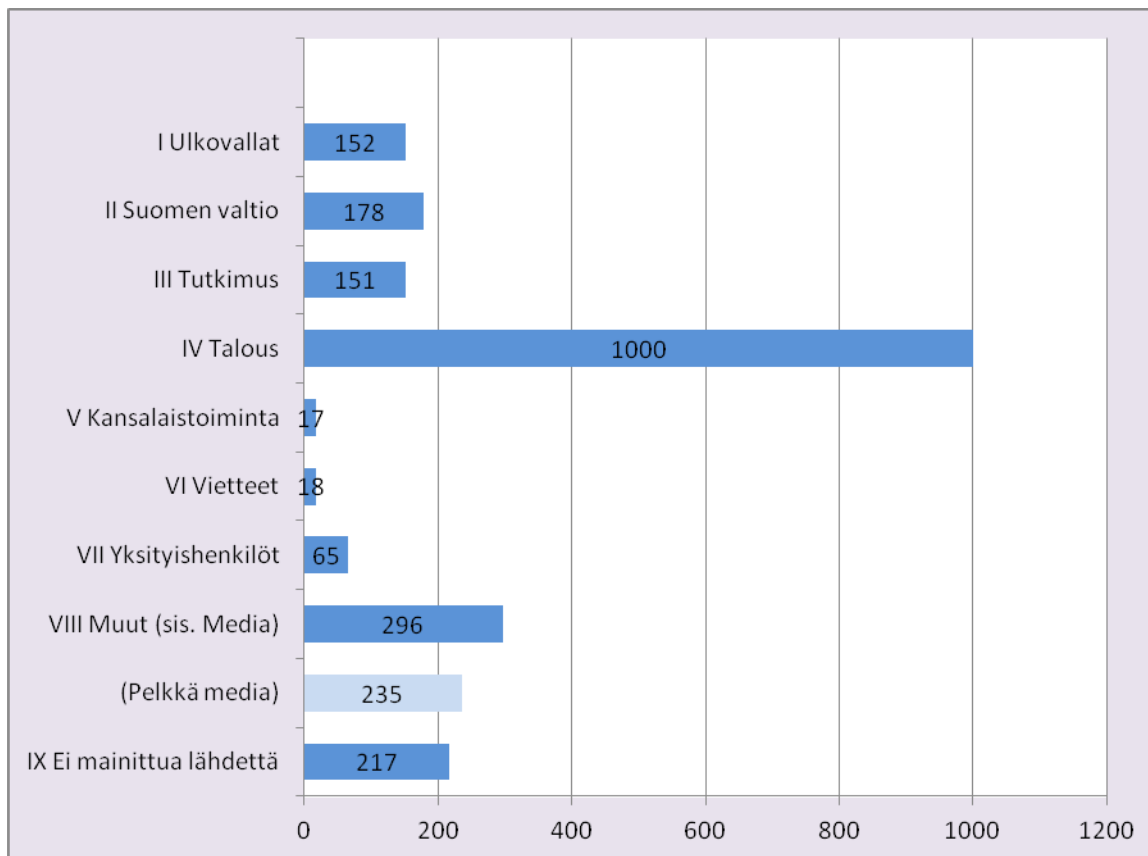
	Jutussa ei lähdemainintaa, osuus kaikista jutuista	Jutussa ei lähdemainintaa tai epäselvä lähde (yhteensä), osuus kaikista jutuista
Kauppalehti	16,6 %	19.5 %
kauppalehti.fi	13.6 %	18.5 %
Helsingin Sanomien taloussivut	14.7 %	15.9 %

Taulukko 3. Lähdemaininnan puuttuminen ja lukijalle epäselväksi jääneiden lähteiden osuus.

Tuloksista voidaan päätellä, että tärkeimmillä suomalaisilla talousmedioilla on omanlaisensa lähdekäytäntö verrattuna uutismedioihin. Tutkituissa medioissa käytettiin lähteinä pääosin henkilölähteitä, kuten journalistisessa tiedonhankinnassa on yleensäkin tapana. Yleisenä käytäntönä oli, että talousjuttu perustui yhden henkilötietolähteen tietoihin: 67 prosentissa tutkituista jutuista lähteenä oli henkilö.

Lähteissä yritysten, rahatalouden ja miesten hegemoniaa

Tutkituissa medioissa pääsivät ääneen eniten talouselämän eri lähteet (Taulukko 4.), joiden todettiin luovan pääosin talouskeskustelun agendan tärkeimmissä suomalaisissa talousmedioissa. Talouden alaluokkien lähteistä eniten pääsivät ääneen yritykset ja erityisesti rahatalouden edustajat, kuten pankkien, rahoitusyritysten ja arvopaperialan edustajat. Yritysten edustajia voidaan pitää tietolähteenä ongelmallisina, koska heiltä saatu tieto on usein markkinointia sen sijaan, että se olisi journalistisen työn tavoitteiden mukaista ”objektiivista faktatietoa”.

Taulukko 4. Lähdemaininnat pääluokan mukaan (kpl).

Valtion johto ja puoluelaitos olivat suhteellisen vähän äänessä tutkituissa talousmedioissa ja palstatilaa annettiin eniten hallituspuolueille. Elinkeinoelämän edustajat olivat useammin lähteinä kuin palkansaajapuoli. Yksityishenkilöt eivät päässeet tutkituissa medioissa ääneen lähes lainkaan eivätkä tavalliset kansalaiset näin ollen päässeet luomaan talouskeskustelun agendaä lähes ollenkaan.

Naisten osuus tietolähteenä ja keskustelun luojana oli erittäin pieni: kaikista henkilölähteistä naisia oli noin 10 prosenttia. Tämän voi katsoa heikentävän medioiden uskottavuutta asiamediana: naisten asiantuntijuus taloustiedon osaajina ei näkynyt lähdekäytännössä lähes ollenkaan, vaikka Suomessa juuri naiset ovat jo parin vuosikymmenen ajan suorittaneet enemmän talousalan yliopisto- ja korkeakoulututkintoja kuin miehet.

Talousoyliopistoissa ja -korkeakouluissa suoritettuja tutkintoja vuonna 2009		
	Naiset	Miehet
Helsingin Kauppakorkeakoulu	303	259
Turun kauppakorkeakoulu	240	207

Svenska Handelshögskolan	158	146
Kaikki ammattikorkeakoulut	3019	1115
yht.: liiketalous ja kauppa		

Taulukko 5. Naiset suorittavat tälläkin hetkellä suurimman osan talousalan yliopisto- ja korkeakoulututkinnoista (Tilastokeskus, 2009).

Talousmedioiden tietolähteet luovat talouskeskustelujen agenda

Koska talousmedioiden jutut perustuvat tietolähteen tietosisältöön, lähteiden käytöllä on agendavaikutusta: tietolähteiden tuottama tieto jaetaan talousmedioiden välityksellä yleisöille ja tällä tiedolla on vaikutusta keskustelujen agendaan ja lukijoiden päätöksiin.

Koska myös talousmedioilla on tärkeä rooli ”vallan vahtikoirana” ja taloustiedon välittäjinä, niiden lähdekäytäntöä tulisi kehittää. Lähteiden käyttöön pitäisi kiinnittää enemmän huomiota ja juttujen yhteyteen tulisi lisätä aina lähdemaininta sekä linkki alkuperäiseen lähteeseen. Näin toimimalla talousmediat voisivat saada tietoa auktoriteettia. Lähteiden käyttöä tulisi myös lisätä määrällisesti että parantaa laadullisesti. Myös toimittajien informaatiokompetenssia voitaisiin kehittää koulutuksella.

Monipuolisempi lähteiden käyttö voisi edistää demokratiaa, tasa-arvoa ja moninaisuutta sekä tuoda kilpailukykyä ja luotettavaa mainetta talousmedioille. Innovatiivisempi lähteiden käyttö saattaisi edistää jopa talouskasvun kehitystä ja innovaatioiden leviämistä.

Lähteet:

- Berger, Arthur Asa (2000): Media and Communication Research Methods. An Introduction to Qualitative and Quantitative Approaches. Sage Publications, Inc., Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Berger, Arthur Asa (1998): Media Analysis Techniques. Second edition. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Haasio, Ari, Savolainen, Reijo (2004): Tiedonhankintatutkimuksen perusteet. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki.
- Huotari, Maija-Leena, Hurme, Pertti, Valkonen, Tarja (2005): Viestinnästä tietoon. Tiedon luominen työyhteisöissä. WSOY, Helsinki.
- Huovila, Tapani (2005): Toimittaja - tiedon etsijä ja vaikuttaja. WSOY.
- Huovila, Tapani (2003): Tiedolla korkoa. Suomalaista talousjournalismia 1900-luvulla. Inforviestintä Oy, Helsinki.
- Hurmeranta, Markku (2009): Talousmedia ja valkokaulustyöläiset. Ydinkohderyhmän arvioita talous-journalismin tasosta ja verkkomedian roolista. Julkaisuja, Sarja C 43 / 2009. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Tampere.

- Journalistin ohjeet. Luettavissa: <http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohteet>. Luettu 18.5.2010. Informaatiotutkimuksen opintomateriaali: ”Tiedonlähteet”. Tampereen yliopisto, Informaatiotieteiden tiedekunta. Luettavissa: <http://www.info.uta.fi/kurssit/verkkokurssit/tiedonlahteet/index.php>. Luettu 7.11.2010.
- Juholin, Elisa, Kuutti, Heikki (2003): Mediapeli. Anatomia ja keinot. Inforviestintä Oy, Helsinki.
- Kantola, Anu (2002): Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talous-kriisissä. Viestinnän julkaisuja 6. Viestinnän laitos, Helsingin yliopisto. Pallas, Loki-kirjat, Helsinki.
- Kauhanen, Erkki, Kaivo-oja, Jari, hautamäki, Antti (2007): Innovaatiomedia. Journalismi tulevaisuuden tekijänä. Palmenia, Helsinki University Press, Helsinki.
- Kauppinen, Ilkka (2008): Tiedon omistaminen on valtaa. Globalisoituvan patenttijärjestelmän poliittinen moraalitalous ja globaali kapitalismi. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kirjastot ja tiedonhaku 2002-2007. Avoin yliopisto. Luettavissa: <http://www.avoinyliopisto.fi> – Kirjastot ja tiedonhaku 2002-2007. Luettu 18.5.2010.
- Koski, Heli, Rouvinen, Petri, Ylä-Anttila, Pekka (2002): Tieto&talous. Mitä ”uudesta taloudesta” jäi? Edita, Helsinki.
- Kunelius, Risto (2003): Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. WSOY, Helsinki.
- Kuutti, Heikki (2008): Mediakierre. Selviytyminen kielteisessä julkisuudessa. Infor.
- Kuutti, Heikki: Tutkiva journalismi. Verkko-oppimateriaali, Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Luettavissa: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/viesti/verkkomateriaalit/km/tutkiva-journalismi/aineisto.pdf>. Luettu 18.5.2010
- Laughley, Dan (2009): Media studies. Theories and approaches. Kamera Books, Herts.
- Lindén, Carl-Gustav (2003): Snabbhet, djup, relevans. Rapport om ekonomijournalistiken. Forskninginstitutet, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitetet, Helsinki.
- Majapuro, Marketta (2006): Talousjournalismi. Historiaa, teoriaa ja käytäntöä. Helsingin Kauppa-korkeakoulun julkaisuja. Helsingin kauppa-korkeakoulu.
- Markkola, Pirjo (2008): Lähdekritiikki - niin hiljaista ettei sitä huomaa. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti, Löytty, Olli, & Kinnunen, Merja (toim.). Tutkijan kirja, s. 168-177. Vastapaino, Tampere.
- Nieminen, Hannu, Pantti, Mervi (2004): Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Loki-kirjat, Helsinki.
- Pajari, Elina (2003): Pankkiiriliike talousjournalistin rutiinilähteenä : toimittajien, analyytikkojen ja eko-nomistien näkemykset luottolähteiksi vakiintuneiden pankkiiriliikkeiden julkisuushyödyistä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, Veikko (2005): Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä. Vastapaino, Tampere.
- Ridell, Seija (2004): Median julkisuustiloja kartoittamassa. Julkisuuden journalistinen tuottaminen ja kommunikatiivisuuden haaste. Tiedotustutkimus 2/2004.
- Rosvall, Maria (2009): Kenen ääni kuuluu STT:n uutisissa? Selvitys STT:n kotimaan uutisten lähteistä. Opinnäytetyö, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.
- Savaspuro, Miia (2002): Talousjournalismin oppikoulu: toimittajien lähdekäytännöt ja suhde valtaeliittiin Suomen 1990-luvun laman aikana. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Suikkanen, Risto, Saloniemi, Arja, Holma, Aino (2008): Suomalaisen uutismedian seuranta 2008. Julkaisuja, Sarja B 51/2008. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Tampere. Luettavissa: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7550-4.pdf>

- Suikkanen, Risto, Syrjälä, Hanna (2010): Suomalaisen uutismedian seuranta 2010. Julkaisuja, Sarja B 55 / 2010. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Tampere. Luettavissa: http://tampub.uta.fi/S/suomalaisen_uutismedian_2010.pdf Suomen Journalistiliitto (2010).
- Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Ammattikorkeakoulututkinnot ammattikorkeakoulun, opetushallinnon koulutusluokituksen ja koulutustyyppin mukaan 2009 muuttujina Ammattikorkeakoulu, Koulutusala, Opintoala ja Tutkinto. Tilastokeskus, 2009.
- Tilastokeskus. Miesten koulutustaso paranee hitaammin kuin naisten. Artikkel. Luettavissa: http://www.tilastokeskus.fi/artikkelit/2009/art_2009-09-30_001.html?s=0. Luettu 21.10.2010.
- Tilastokeskus. Yliopistoissa suoritettiin 23 800 tutkintoa vuonna 2009. Artikkel. Luettavissa: http://tilastokeskus.fi/til/yop/2009/02/yop_2009_02_2010-06-18_tie_001_fi.html. Luettu 20.10.2010.
- Tilastokeskus. Yliopistoissa suoritettut tutkinnot yliopistoittain vuona 2009. Tilasto. Luettavissa: http://tilastokeskus.fi/til/yop/2009/02/yop_2009_02_2010-06-18_tau_001_fi.html. Luettu 21.10.2010.
- Tuumasta tekstiksi. Perusopas seminaari- ja opinnäytetyön tekijälle. Tampereen yliopisto, Hoito-tieteen laitos. Luettavissa: <http://www.uta.fi/laitokset/hoito/wwwoppimateriaali/index.html>. Luettu 20.10.2010.
- Uskali, Turo (2005): Talousjournalismin historia, rajat ja tulevaisuus. Teoksessa Ojala, Jari, Uskali, Turo (toim.) Mediajättien aika. S. 27 - 54. Inforviestintä Oy, Helsinki.
- Vaarnas, Markko, Virtanen, Jouko, Hirvensalo, Irmeli (2005). Menestyjä kilpailee tiedolla - markkinatieto kansainvälistymisen tukena. Fintra -sarja. Multikustannus Oy, Helsinki.